

LIETUVOS RESPUBLIKOS ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ ENERGETIKOS ĮSTATYMO NR. XI-1375 13 IR 201 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

1.1. 2 GW „kvota“ smarkiai lėtina Lietuvos energetinės nepriklausomybės pasiekimą.

2022 m. birželio 23 d. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 2, 3, 5, 6, 11, 13, 14, 201, 202, 22, 30, 32, 48, 49, 51 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 131, 203 straipsniais įstatymą Nr. XIV-1169, kuris įsigaliojo 2022 m. liepos 8 d. ir įstatymo 6 straipsnio 2 dalimi Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo 13 straipsnį papildžius 10 dalimi, kurioje numatyta, kad saulės šviesos energijos elektrinių suminė įrengtoji galia negali viršyti 2 GW. Valstybinė energetikos reguliavimo taryba nusatė, kad saulės šviesos energijos elektrinių suminė įrengtoji galia jau įstatymo priėmimo metu buvo didesnė, nei 2 GW, todėl nedelsdama apie tai raštu informavo Lietuvos Respublikos energetikos ministeriją ir elektros tinklų operatorius. Nuo atitinkamo pranešimo gavimo dienos elektros tinklų operatoriai sustabdė išankstinių prisijungimo sąlygų, prijungimo sąlygų išdavimą gamintojams ir nebepasirašinėjo ketinimų protokolų, o Valstybinė energetikos reguliavimo taryba sustabdė leidimų plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus, įrengiant saulės šviesos energijos elektrines, išdavimą. Atkreipiamas dėmesys, kad įvesta 2 GW „kvota“ gamintojams sustabdė ne tik plėtrą, kuri viršytų 2 GW saulės elektrinių įrengtąją galią, bet visų be išimties saulės elektrinių, numatomų jungti prie elektros perdavimo tinklo, statybą.

Nuo 2022 metų liepos iki šiandien leidimai plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus nebuvo išduoti nei vienam gamintojui, planuojančiam įrengti saulės šviesos energijos elektrines, jungiamas prie elektros perdavimo tinklo.

Todėl saulės energetika Lietuvoje 2022 metais vystėsi iš esmės tik gaminančių vartotojų, kurie nepatenka į 2 GW „kvotos“ ribojimą, sąskaita. Tai sąlygojo lėtesnius, nei daugelio ES valstybių saulės energetikos vystymosi tempus, skaičiuojant per 2022 metus įrengtąją saulės elektrinių galią, tenkančią vienam šalies gyventojui. Atsilikta buvo ir nuo Lietuvos kaimynų – Estijos ir Lenkijos.

Lietuva yra viena labiausiai nuo importuojamos elektros energijos priklausomų ES valstybių, 2022 metais didmeninės elektros kainos Lietuvoje dėl šios priežasties buvo vienos aukščiausių ES. Todėl toks dirbtinis saulės energetikos vystymosi pristabdymas energetinio karo su Rusija akivaizdoje, kai dėl išaugusių kainų buvo susidariusios itin palankios sąlygos pritraukti daug investuotojų į saulės energetikos plėtrą, nereikalaujant jokių Valstybės paramos lėšų, yra visiškai nepateisinamas.

Labai tikėtina, kad, nepakeitus įstatymo, situacija tęsis neapibrėžtą laiką, kadangi net jei Valstybinė energetikos reguliavimo taryba patvirtins sąrašą asmenų, kuriems išdavus leidimus plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus, nebūtų viršyta (2 GW) riba, likę asmenys, kurie su elektros tinklo operatoriais dar iki 2 GW „kvotos“ atsiradimo pasirašė ketinimo protokolus prijungti naujas elektrines ir pateikę prievolių įvykdymo užtikrinimą, tikėtina, kad gali kreiptis į teismą dėl jų teisėtų lūkesčių pažeidimo, prašydami taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir laikinai sustabdyti Tarybos sprendimą iki Teismo galutinio sprendimo.

1.2. Įstatymu nustatyta 2 GW įrengtosios galios „kvota“ visiškai neatitinka elektros energetikos sistemos techninių galimybių prijungti saulės elektrinių galias.

Lietuvos perdavimo sistemos operatorius AB „Litgrid“ 2022 metų gruodį, tai yra po 2 GW „kvotos“ įvedimo, pateikdamas su rinkos dalyviais derinti „Pasinaudojimo elektros perdavimo tinklais tvarkos aprašo projektą“, viešai pateikė informaciją, kad „sistemos galios ribas apibrėžia elektros rinkos galimybės, kurias dėl šiuo metu 2030 m. prognozuojamo sistemos galios poreikio ir tarpsteminio jungčių pralaidumų sudaro 4,4 GW vasarą ir 5 GW žiemą. Atitinkamai saulės elektrinių, kurių generacija dominuoja vasarą, leistina generuoti galios sistemos riba yra 4,4 GW, o vėjo elektrinėms (įskaitant jūros), kurių generacija dominuoja rudenį, žiemą ir pavasarį, leistina generuoti galios sistemos riba yra 5 GW“.

Elektros skirstymo sistemos operatoriaus ESO 2022 m. birželį, tai yra po to, kai Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekte atsirado siūlymas įvesti 2 GW „kvotą“ saulės elektrinėms, pristatytoje studijoje „Elektros skirstomojo tinklo ir reguliacinės aplinkos tinkamumo ir pasiruošimo energetikos transformacijai įvertinimas“ rezultatuose pateikiama prognozuojama gaminančių vartotojų įrengtoji galia pagal optimistiškiausią iš visų pateiktų scenarijų pateiktą scenarijų, galėtų siekti iki 2,233 GW. Kartu pabrėžiant, kad, norint pasiekti šį rodiklį, reikalingas papildomas gaminančių vartotojų plėtros skatinimas. Studijoje taip pat įvertinama, kad 2,233 GW įrengtosios galios saulės elektrinių, įvertinus leistinos generuoti galios ir įrengtosios galios santykius bei elektros gamybos skirtingose saulės elektrinėse nevienalaikiškumą, maksimali gamybos galia galėtų siekti iki 1262 MW.

Tokiu būdu visų kitų saulės elektrinių gamintojų, neskaičiuojant gaminančių vartotojų, bendra leistina generuoti galia galėtų siekti $4,4 \text{ GW} - 1,262 \text{ GW} = 3,138 \text{ GW}$, o skaičiuojant galimą šių elektrinių įrengtąją galią, įvertinus, kad įrengtoji galia su leistina generuoti galia paprastai koreliuoja santykiu, lygiu 1,2-1,25, galėtų siekti 3,766-3,923 GW ir tai yra ženkliai didesnė reikšmė, nei įstatymu šiuo metu įtvirtinta 2 GW „kvota“ saulės elektrinėms. Kas iš esmės reiškia, kad 2 GW „kvota“ yra dirbtinai sumažinta ir formuoja dirbtinį, sistemos pajėgumu nepagrįstą barjerą saulės energetikos plėtrai.

1.3. Įstatymu nustatyta 2 GW įrengtosios galios „kvota“ visiškai nereikalinga ir jos neturėtų būti, kaip nėra ir „kvotų“ kitų tipų elektros energijos gamintojams. .

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuo metu įstatymu „kvota“ nustatyta išimtinai tik saulės šviesos elektrinėms, nors nėra jokių kvotų vėjo, biomasės, kitus atsinaujinančius išteklius ar iškastinius išteklius naudojančioms elektrinėms.

Nei vienoje kitoje ES valstybėje nėra dirbtinio investicijų į atsinaujinančią energetiką ribojimo, numatyto įstatymais.

Atkreiptinas dėmesys, kad elektros energijos rinka turi savybę „prisotinti“ ir be išorinio reguliavimo. Tai yra – augant saulės ir vėjo elektrinių kiekiui ir jų galiai rinkoje, elektros pasiūla, šviečiant saulei ir pučiant vėjui, rinkoje natūraliai auga, kas sąlygoja elektros kainų toje rinkoje neišvengiamą mažėjimą. Tai reiškia – kuo daugiau rinkoje statoma vėjo ir saulės elektrinių, tuo finansiškai mažiau patrauklu tampa rinkos sąlygomis investuoti į dar papildomas vėjo ir saulės elektrines. Ir natūraliai rinkos dėsniai lemia tai, kad rinkai artėjant prie „prisotinimo“, tai yra prie elektros energetikos sistemos galimybių priimti didesnius pagamintos elektros kiekius ribos,

investicijos į naujų saulės ir vėjo elektrinių įrengimą mažėja. Tokiu būdu patys rinkos dėsniai neleidžia sistemoje atsirasti daugiau elektrinių, nei yra šių elektrinių gaminamos elektros paklausa.

Elektros gamintojas pats natūraliai sumažins elektros energijos gamybą, jei susidurs su tuo, kad neturės kam savo pagamintos elektros parduoti.

Tam tikri lokalūs sistemos perkrovos galimybės yra užkardomos tinklo operatoriaus nustatytais apribojimais gamintojams, išduodant technines elektrinių prijungimo prie tinklo sąlygas.

Todėl įstatymu nustatyti ribas saulės elektrinių galiai, saugant elektros energetikos sistemą nuo perkrovimo, nėra jokios prasmės. Kaip įstatymu nėra nustatomos ribos pavyzdžiui vėjo energetikai.

Įstatymu nėra prasmės riboti saulės elektrinių maksimalios galios ir siekiant užtikrinti geresnės vėjo elektrinių prijungimo galimybes, kadangi vėjo ir saulės elektrinių gamyba pasižymi atvirkštine koreliacija ir elektros perdavimo tinklo operatorius Litgrid „Pasinaudojimo elektros perdavimo tinklais tvarkos aprašo projekte“ numato galimybę išnaudoti tą atvirkštinę koreliaciją (gamybos nevienalaikiškumą) ir prijungti tiek vėjo, tiek saulės elektrines į vieną tinklą.

Įstatymu nėra prasmės riboti saulės elektrinių maksimalios galios ir siekiant užtikrinti galimybę prijungti daugiau gaminančių vartotojų, kadangi didžiosios saulės elektrinės ir mažosios saulės elektrinės (gaminantys vartotojai, statantys saulės elektrines savo vartojimo poreikiams) yra jungiami prie skirtingos įtampos tinklų ir tarpusavyje nekonkuruoja. O jei kalbama apie visišką rinkos prisotinimą, tada tuo labiau nėra prasmės stengtis atidėti rinkos prisotinimą pigia saulės elektrinėse gaminama elektra, įvertinant tai, kad gaminančių vartotojų skaičius nėra tikslas savaime, o yra tik priemonė sumažinti elektros vartotojų sąnaudas elektrai, todėl nėra logiška ir teisinga stengtis palaikyti aukštesnes elektros kainas visiems elektros vartotojams, ribojant saulės energetikos plėtrą, tam, kad greičiau augtų gaminančių vartotojų skaičius.

1.4. Lygiai taip pat nėra jokios priežasties įstatymu riboti gaminančių vartotojų plėtrą.

Todėl siūloma kartu panaikinti ir 201 straipsnio 10 dalį, kurioje numatomas maksimali gaminančių vartotojų įrengtoji galia.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projektą parengė Lietuvos Respublikos Seimo narys Andrius Bagdonas kartu su Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą, saulės šviesos energijos elektrinių suminė įrengtoji galia (į šią galią neįskaičiuojant atsinaujinančių išteklių energijos bendrijoms, piliečių energetikos bendrijoms ir gaminantiems vartotojams priskirtos elektrinių įrengtosios galios) negali viršyti 2 GW, o gaminančių vartotojų elektrinių suminė įrengtoji galia irgi negali viršyti 2 GW.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu siūloma neriboti saulės šviesos energijos elektrinių bei gaminančių vartotojų elektrinių suminės įrengtosios galios.

Siekiant užtikrinti elektros sistemos stabilumą saulės šviesos energijos elektrinėms galės būti taikomi techninio pobūdžio ribojimai, kurie yra numatyti elektros tinklų operatorių pasinaudojimo elektros tinklais tvarkos aprašuose.

Tokiu būdu būtų padėtos jau metus kaip sustabdytos investicijos į saulės elektrines, prijungiamas prie elektros perdavimo tinklo, o ateityje būtų skatinama saulės elektrinių plėtra, padėsianti pasiekti elektros kainų stabilumą bei sumažinti valstybės, verslo bei eilinių vartotojų patiriamas išlaidas.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Siekiant užtikrinti elektros sistemos stabilumą saulės šviesos energijos elektrinėms galės būti taikomi techninio pobūdžio ribojimai, kurie yra numatyti elektros tinklų operatorių pasinaudojimo elektros tinklais tvarkos aprašuose, pavyzdžiui numatant galimybę taikyti techninius ribojimus saulės šviesos energijos elektrinėms, laikinai atjungiant elektrines nuo tinklų.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai nenumatoma.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai nenumatoma.

8. Ar Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Kitų įstatymų pakeisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o Įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymo projekte neapibrėžiama naujų sąvokų.

11. Ar Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija iki 2022 m. liepos 1 d. turėtų priimti šio įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymo projekto įgyvendinimui papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymo projekto rengimo metu specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

„Suminė įrengtoji galia“, „saulės šviesos energijos elektrinė“, „gaminantys vartotojai“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

Teikia

Seimo nariai

